Töötukassa hakkab õppimise eest maksma korralikku toetust

Puudega lapse nädalakooli saatmine võib olla hea lapsele ja perele

Kas vaimupuudega inimesed peaksid seksuaalsusest rohkem teadma?

Ilusat suvepuhkust! Järgmine ajakiri ilmub septembris

JUUNI 2020

PUUTEPUNKTID

SÕLTUMATU AJAKIRI, MIS VÕITLEB ERIVAJADUSTEGA INIMESTE ÕIGUSTE EEST

KÕIK EESTI PUUETEGA INIMESED, NENDE LÄHEDASED JA NENDEGA TEGELEVAD SPETSIALISTID – ÜHINEGE!

Nr 89

Heiko Kruusi

Viimsi Raamatukogu
A007308

Poiss, kelle unistus on pesu pesta

See suvi tuli hoopis teisiti

Koroonaviiruse epideemias polnud küll kõige vähematki head, aga omapärasel kombel pakkus kevadine eriolukord paljudele meist võimaluse kogeda hoopis teistsugust igapäevaelu. Ja mõtiskleda selle üle, mis on tegelikult hea või halb.

Koolid suleti ja puudega lapsed jäid sundkorras koju vanemate õpetada. Paljud vanemad said kasutada võimalust jääda ka ise palgata puhkusele ja saada töötasu asemel riigi pakutud uut toetust.

Paljudele meeldis see aeg väga ja vanemad kiitsid, kui hea oli ometi rahulikult lapsega koos olla ning mitte kihutada päevast päeva kodu-kooli-töö vahet. Teised olid aga ahastuse äärel, eriti peredes, kus on lapsi rohkem. Paljud puudega lapsed jäidki neil kuudel paraku koolIõppeta, sest vanemad ei suutnud viia läbi keerulisi erioskusi eeldavat õpet. Isegi meili teel saabunud juhiste varal.

Paljud pered said tunda, kuidas näeks välja elu, kui puudega laste lapsehoiuteenust, tugiisikuteenust, päevakeskusi ega nädalahoidu ei olekski olemas. Taas oli neid, kes tõdesid, et koos hoolealusega kodus olla oli päris tore. Teised jälle tunnistasid, kuidas maailm hakkas silmaga nähtavalt kokku kukkuma ja hoolealuse seisund professionaalse toe puudumise tõttu halvenema.

Järeldada saab sellest vaid üht: inimesed on erinevad ning erinevad on ka puudega inimeste ja omastehooldajate vajadused. Põhiline on leida üles parim lahendus oma hoolealuse ja endagi jaoks ning see ka pakutavate sotsiaalteenuste paindliku ja loomingulise kasutamise toel ellu viia.

Tiina Kangro
peatoimetaja

Sülvi ja Kadi Sarapuu võtmas presidendilt vastu õnnitlusi ja autasu.

Mattias Tammet / VPK

Pimedate laste pildiraamatud said tunnustuse

President ja õiguskantsler kuulutasid lastekaitsepäeval välja tunnustusauhinna „Lastega ja lastele" tänavused võitjad. Ühe preemia pälvis seekord töörühm, kes valmistab kombatavaid pildiraamatuid nägemispuudega lastele.

„Muutuste looja" auhinna võttis presidendi roosiaias väikeses ringis toimunud pidulikul sündmusel vastu terve elu pimedana elanud Sülvi Sarapuu, kes on aastakümneid tegutsenud selle nimel, et nägemispuudega inimeste elutingimused ka Eestis paraneksid. Töörühma „Kaunis kombatav raamat" kuuluvad veel Astrid Järvsoo ja Kadi Sarapuu.

Nende ühise loominguna on valminud juba üle 30 väga erilise pildiraamatu, millest osa on jõudnud ka Eestist välja: Prantsusmaale, Taani ja Soome.

„Sellised raamatud võimaldavad nägemispuudega lastel paremini tajuda ümbritsevat maailma – maastikke, taevatähti, vikerkaart. Tänu kombatavatele raamatutele on ka pimedatel lapsevanematel võimalik oma lastele muinasjutte lugeda ja koos lastega pildiraamatust loomade jälgi uurida," selgitasid õiguskantsler ja president.

Lisaks anti konkursi raames välja elutööpreemia seksuaalnõustaja Lemme Haldrele, kes on pühendanud üle kahekümne aasta oma elust seksuaalselt väärkoheldud laste ja noorte aitamisele. „Lapse suure teo" auhind läks aga Viljandi gümnaasiumi õpilasele Bert Siimonile, kes õpetab kõige pisematele koolijütsidele robotite ehitamist, ning Katarina Elise Ploomile ja Gerda-Marleen Pärlile, kes on omal algatusel valmistanud pikalt haiglas viibivatele ja puudega lastele nuputamisraamatuid. ***Puutepunktide toimetus***

PUUTEPUNKTID

Ilmub alates oktoobrist 2011
Väljaandja MTÜ Puutepunktid
Registrikood 80334985
A/a EE452200221053907379
E-post info@puutepunkt.ee
Tellimine www.puutepunkt.ee

© OÜ Haridusmeedia 2020

Peatoimetaja Tiina Kangro
Toimetaja Anne Lill
Kujundaja Heiko Kruusi
Keeletoimetaja Kaja Randam
Trükiarv 8900

geralt/Pixabay

Viimsi Raamatukogu

Õige aeg asuda õppima. Töötukassalt saab selle eest kuni 270 eurot kuus

Töölt kõrvale jäänud omastehooldajatel ja ka terviseprobleemide tõttu töölt eemale jäänud või selles ohus olevatel täiskasvanutel tasuks tõsiselt mõelda uuesti õppima minekule, sest augustist alates võib selle eest töötukassast saada korraliku igakuise õppimistoetuse.

Nüüd, kus sotsiaalteenused on vähehaaval arenenud ja ka pereliiget hooldavatel lähedastel on üha rohkem võimalusi võluda sotsiaalsüsteemist oma hoolealusele välja päeva- või nädalahoid, tugiisik, lapsehoidja, koduabiline või hädavajadusel isegi ööpäevaringne hooldus, tasuks riigi pakutavast võimalusest kinni haarata ning minna õppima uut eriala või värskendama teadmisi unarusse jäänud ametialal.

Kutse- või kõrgkooli tasemeõppesse astumise korral hakkab töötukassa uuel õppeaastal maksma täiskasvanud õppijatele toetust 270 eurot kuus (kui õppijal puudub töine sissetulek) või 180 eurot kuus (kui õppimine toimub töö kõrvalt). Ka seni on töötukassa sarnast õppimistoetust maksnud, aga palju napimalt. Nüüdsed summad väärivad aga juba tõesti kaalumist. Kui õpingud mingil põhjusel katkevad, siis ei pea saadud toetust tagasi maksma.

Töötukassast saab seda toetust küsida siis, kui asutakse õppima mis tahes Eesti kutse- või kõrgkooli, kuid erialale, kus on Eesti valdkondlike tööjõuvajaduse uuringute (nn OSKA-uuringud) andmetel lähiaastatel kasvav tööjõuvajadus ning kus juba praegu on sobiva ettevalmistusega töötajaid keeruline leida.

Valida üle 100 õppekava

Sel aastal on toetatavate erialade valikus üle 100 õppekava enam kui 40 koolis, õppida saab üle Eesti ning nii eesti kui ka vene keeles. „Meil on näide massöörist, kes leidis keskeas, et aeg on oma tulevik kindlustada ja õppida juurde eriala, mida vajatakse ka kümne aasta pärast – niisiis asus ta õppima õe eriala," kirjeldab töötukassa oskuste arendamise ja karjääriteenuste osakonna juhataja Karin Andre. Ta lisab, et nimekiri erialadest, mida õppides saab küsida toetust, täieneb igal aastal.

Senini on kõige rohkem toetuse toel asutud õppima hooldustöötajaks, sisetööde elektrikuks ja IT-süsteemide nooremspetsialistiks – kõik need on OSKA-erialad. Tänavu näiteks lisandusid aga toetatavate erialade loetellu Tallinna tehnikakõrgkoolis keskkonnatehnoloogia ja -juhtimise õppekava, Tallinna ülikoolis integreeritud loodusteadused ning Viljandi kutseõppekeskuses sisetööde elektriku õppekava.

Tervisest lähtuvad erandid

Terviseprobleemidega või puudega inimestel, kes ei saa senist tööd jätkata või küll otsivad, aga ei leia sobivat tööd tervise tõttu, on aga võimalik tasemeõppetoetust saada mis tahes erialal õppides, kui on lootust, et uus eriala võimaldab pärast õpingute lõpetamist tööd leida.

Lisainfo saamiseks tuleks pöörduda töötukassa karjäärinõustaja poole, kellega koos võib arutada, mida ja kus soovija võiks õppida, et õppekoht ja eriala sobiks ja ka toetuse saamiseks kvalifitseeruks. Põhjaliku loetelu OSKA-erialadest ning õppekohtadest leiab ka töötukassa veebilehelt.

Õppetoetuse määramisel eelistatakse Karin Andre sõnul eeskätt inimesi, kel on viimasest koolikäimisest möödas vähemalt 15 aastat. Samuti on oodatud kõik, kel eriala polegi omandatud, aga põhikooli või gümnaasiumi lõpust möödunud vähemalt viis aastat.

Kahel viimasel aastal on töötukassast tasemeõppetoetust saanud ligi 2000 inimest ning nüüd on oodata veel suuremat taotlejate huvi.

Tiina Kangro

Iivi ütleb, et Hendriku näol on tegemist poisiga, kes teab alati väga täpselt, mida ta tahab. Kui aga pereliikmetel või maailmal on teised plaanid, hakkavad asjad Hendriku käes lendama. Õnneks on selgunud, et selline reaktsioon on tal ainult kodus ja seetõttu saab kodust väljaspool ta käitumist üsna edukalt juhtida. Heiko Kruusi

Poiss, kelle elu oleks lill, kui maailm pöörleks tema soovide järgi

AUTISTLIKU LAPSEGA: ELU NAGU PÜSSIROHUTÜNNI OTSAS

Puutepunktid nr 8 (mai 2012)

Poja nimel, aga ka enda eest

2012. aasta kevadel jutustas 11-aastase Hendrik Aleksandri ema Iivi Kallaste Puutepunktidele oma kogemustest autistliku lapse kasvatamisel. Iivi rääkis toona, et talle teeb järjest suuremat muret poja ootamatult vallanduv äärmuslik käitumine. Selle võis põhjustada mis tahes ühelt tegevuselt teisele üleminek või keskkonnavahetus, olgu või igahommikune kooliminek. Samuti see, kui ema püüdis katkestada mõnd tema jaoks põnevat, aga ohtlikku tegevust, näiteks sisse lülitatud pliidiraualе esemete loopimist.

„Meie jõudude vahekord on juba enam-vähem võrdne, aga poiss kasvab ja ühel hetkel ei suuda ma teda enam oma jõuga ohjelda-da," muretses Iivi kaheksa aastat tagasi. „Minu kõige suurem hirm on see, et ühel päeval pean Hendriku raevuhoo mahasurumiseks kutsuma kohale politsei saatel kiirabibrigaadi."

Nüüd, kaheksa aastat hiljem on Hendrik 19-aastane ja lõpetanud toimetuleku taseme põhikooli, saanud tublimaks ja iseseisvamaks. Temast on sirgunud asjalik ja meelsasti seltsiv noor mees. Väljaspool kodu suudab ta suurepäraselt ka oma käitumist kontrollida. Kahjuks pole Hendriku äärmuslikud käitumismustrid kuhugi kadunud ja hullemad asjad juhtuvad alati just kodus.

Iivi ütleb, et ühest küljest võib ta siiski pidada end õnneseeneks. Tal on jagunud oskusi ja pealehakkamist, et saada nii haridus- kui ka sotsiaalsüsteemilt hädavajalikud teenused, et poeg võimaluste piires parimal moel üles kasvatada ja seejuures ise sisukat elu elada – tööl käia, õppida ja end täiendada, vabatahtlikuna erihoolekande arendamisse panustada ning saatusekaaslasi toetada. Tänu sotsiaalteenustele on tal jagunud aega rohkem oma tütre, Hendrikust seitse aastat vanema Anna Birgitta jaoks ning ta on ise saanud aegajalt ka lausa vabadust nautida, et „akusid" laadida.

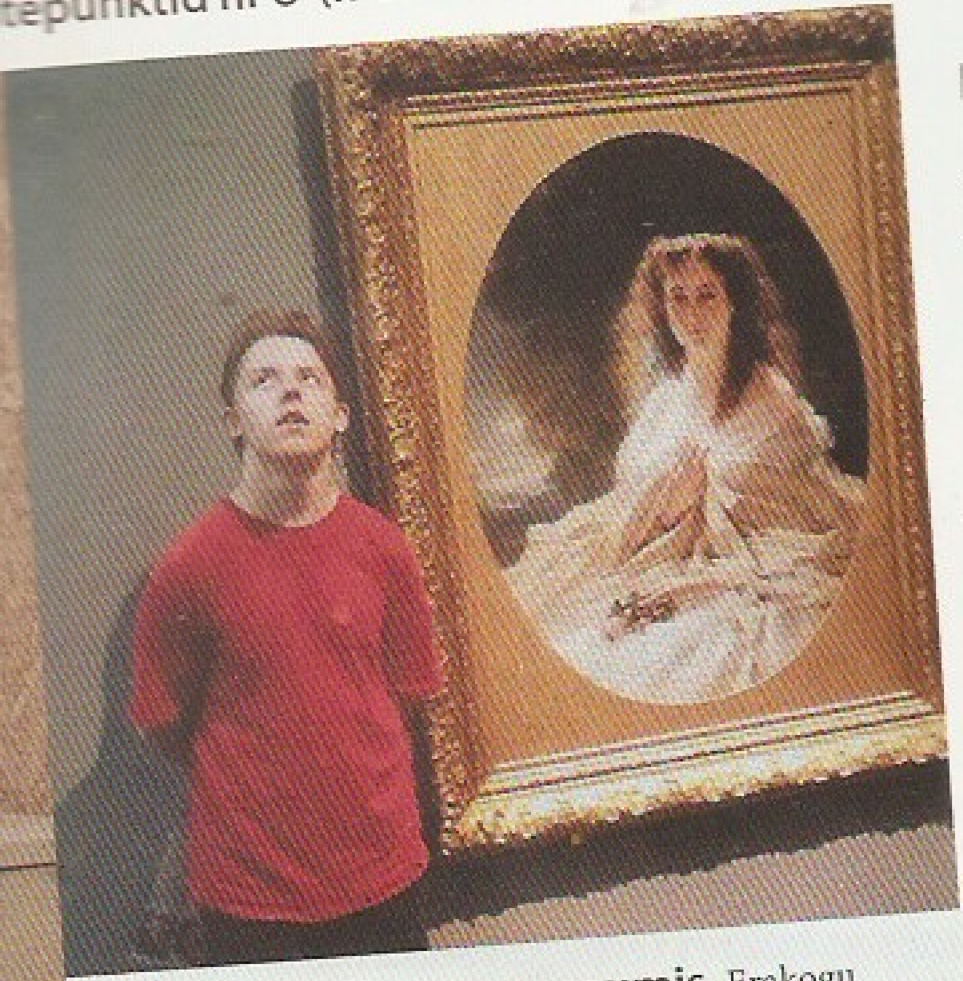
Kadrioru kunstimuuseumis. Erakogu

Pärast nädalakoolist ja nüüd nädalahoiust koju Pärnusse saabumist tuleb Iivil võtta pojaga esimese asjana ette käik poodi. Heiko Kruusi

Hendrikul on aastatega kogunenud hea käitumise eest saadud preemiatest põnev Legode kollektsioon. Heiko Kruusi

Kui Hendrik ei saa oma tahtmist, näiteks nädalavahetusel minna koos emaga mõnele tuttavale külla tema nõusid või pesu pesema, võib ta raevu minna ja siis hakkavad ka üsna suured asjad majapidamises lendama. Varem käis Iivil poisist jaks üle, aga nüüd on ainus võimalus ta tähelepanu kavalusega kõrvale juhtida.

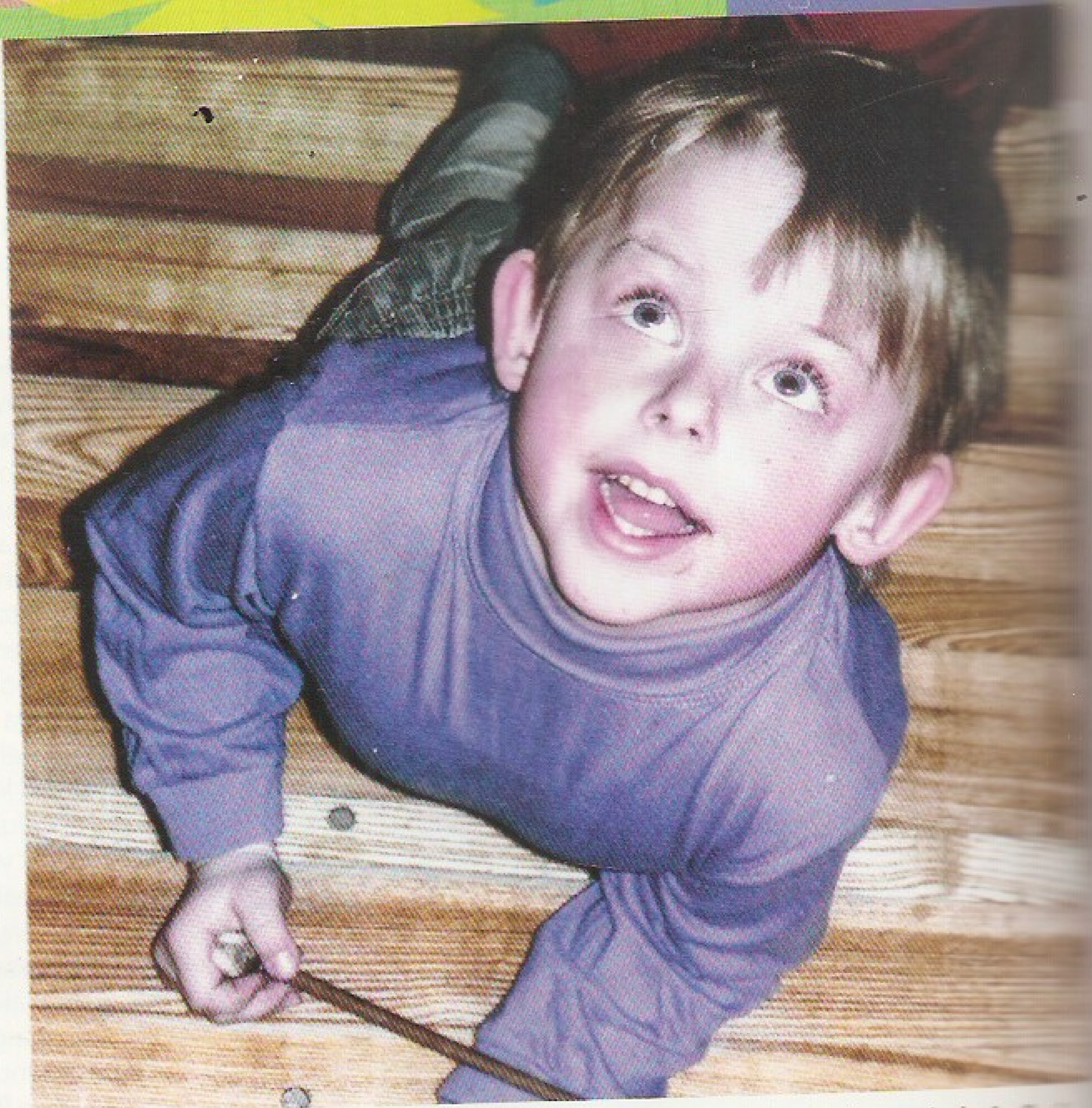

Iivi meenutab, et juba eelkoolieas kulges tema ja Hendriku kodune elu kui pü rohutünni otsas. Väikest last sai aga lihtsasti ohjeldada kas või süles hoidm

Mõnel korral on lugu isegi nii pööraseks läinud, et Iivil ongi tulnud kiirabi ja politsei välja kutsuda. Lapseeas õnnestus tal poisi mõtted hädaolukorras mõnelt tema nõudmiselt teisale viia kas või sellega, et mindi poodi ja osteti uus pusle. Nüüd on aga Hendriku suurim soov tööle minna ning ta nõuab, et ema ei saadaks teda kooli ega päevakeskusse, vaid viiks pesumajja tööle või mõnda hotelli nõusid pesema. „Eks see on muidugi aastaid kestnud, koolis ja ka kodus hoolega tehtud õpetamise ja kasvatustöö tulemus," ütleb Iivi naerdes. „Aga töökohta mina kahjuks talle poest osta ei saa," lisab ta, pidades silmas, et iseseisvat töötegijat Hendrikust siiski ei ole. Ja ebatõenäoline on ka, et leiduks tööandja, kes on nõus kogu tööprotsessi Hendriku arusaamade järgi käima panema.

Suur läbimurre

Iivi meenutab, et kõige hullemini jäi ta Hendriku lapseeas hätta sellega, et poiss ei tahtnud hommikuti kooli minna. Iivi püüdis aidata tal märgisüsteemiga kalender-päeviku abil nädalapäevade reast aru saada – igal koolipäeva hommikul kleepis poiss kalendrisse rohelise ja nädalavahetustel punase märgi. Nii sai laps silmaga näha, mitu päeva on veel vaja koolis käia, enne kui kätte jõuab oodatud hommik, mil ta võib koju jääda. Ja käia siis emaga näiteks veekeskuses, mida Iivi pojale preemiaks lubas, et teda esmaspäevast reedeni koolis käima motiveerida.

Paraku ei aidanud miski – ei igapäevaste toimingute visualiseerimine, motivatsioonisüsteemi loomine ega ükski kokkulepe poisi vastuhakku maandada. Kuigi Pärnu toimetulekukool, kus Hendrik esimesed neli aastat õppis, asus pere kodumajast kõigest veerandtunnise jalutuskäigu kaugusel, sõidutas Iivi poja kohale autoga, et jonniv laps õigeks ajaks kooli jõuaks. Kõige hullem oli, et ka Hendriku autosse saamine muutus järjest keerulisemaks ning sageli ei õnnestunudki. Isegi hommikune pükste jalga tõmbamine võis venida paaritunniseks.

„Aga mina käisin tööl, mul oli vaja kindlaks kellaajaks töölaua taha jõuda. Hendriku isa elas meist lahus, nii et sain loota vaid enda peale. Ühel hetkel keeldus poiss üldse kooli minemast ja siis oligi nii, et hommikuti sain ta auto peale üksnes tugiisiku abiga. Aga tugiisik ei saanud meil igal hommikul abiks käia. Olin tõelises hädaolukorras ning mõistsin, et meie elukorralduses peab midagi põhjalikult muutma," meenutab Iivi.

Ta jätkab: „Pidasin nõu HENK-i (MTÜ Hoolekande Ekspertiisi- ja Nõustamiskeskus) käitumiseksperttide Monika Salumaa ja Ain K seniga, kes olid mulle varemgi nõu andnud. Üheskoos jõu järeldusele, et kui Hendriku mikusi kodust kooli mineku ei õnnestu ühelgi viisil maa tuleb üritada vähendada o mis neid pingeid ja sellest põ tud äärmuslikku käitumist es suvad. Ehk siis siit sündis ots lapsele nädalakool, kuhu m ainult kord nädalas," meenuta

Nädalakooli otsinguil

Iivi asus otsima õpilas koole. Internetis tuuseldades ta ootamatult Tapa vallas as kuni kooli kodulehele. Varem kurtide kool, aga nüüd inte liitpuudega laste kool. Oma külaskäiku Porkuni kooli des õhkab Iivi, et tundis en oleks potsatanud Rootsi riik

„Uus koolimaja oli just va nud ja seal olid HEV-lapse sed tingimused. Erikabine ma- ja individuaalseks töö kõigi tänapäevaste tehnol

Pärnu Uuskasutuskeskuses vabatahtlikuna tööd tegemas. Erakogu

vahenditega, mida erinevate puuetega laste õpetamisel kasutada. Ujula, spordiväljakud, soolakamber, pallimeri, lõõgastumiseks vibroakustiline voodi. Õppetöö toimus kuue õpilasega klassides, kus lisaks õpetajale töötas põhikooli esimestes klassides abiõpetaja. Ja millises looduskaunis paigas see kool asub! Seal on suurepärased tingimused matkamiseks, talvel suusatamiseks ja uisutamiseks. Lastele korraldatakse vaatluspäevi looduses, neid õpetatakse taimi tundma ja linnulaulu kuulama. Isegi luiged pesitsevad Porkuni järvel ja tulevad rannas kõndijaid tervitama," kirjeldab Iivi oma esmamuljet Porkuni koolist. Kuigi kodust 150 kilomeetri kaugusel, alustas Hendrik viiendat klassi seal.

> Iivi kinnitab, et Hendriku nädalakooli õppima minek oli õige valik, millest võitsid nad mõlemad.

Nüüd, juba kooli lõpetanud lapse vanemana lisab Iivi, et ka Porkuni kooli personal on tema meelest imetlusväärne. Ning see ei käi üksnes õpetajate, vaid kogu koolipere kohta. Kõik tegutsevad läbimõeldult ja ühiste põhimõtete järgi, et lastest võimalikult iseseisvad inimesed sirguksid. Lausa rõõm!

Oma kogemuste põhjal soovitab Iivi Porkuni kooli julgelt teistelegi toimetuleku- ja hooldusõppe lastele, kel mingil põhjusel pole kodulähedases koolis õppimine võimalikuks osutunud. „Emadel-isadel ei tasuks karta lapse kodust eemale õppima saatmist. Nädalavahetustel ja vaheaegadel on ta ju endiselt vanematekodus ning õpilaskodus elamine ei tähenda, et laps on „ära antud". Mõnel juhul, nagu meil, võibki selline lahendus olla parim. Ja alati tuleks mõelda tänasest päevast kaugemale," räägib Iivi.

„Nägin hiljuti filmi maailmakuulsast Itaalia lauljast Andrea Bocellist, kes varateismelisena pimedaks jäi. Ka tema ema elas poja kodust eemal asuvasse nägemispuudega laste kooli saatmist raskelt üle. Aga kui ta poleks seda teinud ja üritanud iga hinna eest last kodus õpetada? Kas me tunneksimegi siis Andrea Bocellit sellisena nagu nüüd?" mõtiskleb ta.

Porkuni kool

Seega asus Hendrik Porkuni kooli toimetulekuõppe viiendas klassis õppima 2012. aasta sügisel. Poisi Porkunisse ja tagasi sõidu korraldas ja taksoarved maksis Pärnu linn. Iivi õlule jäi poiss esmaspäeval kella 7.30-ks koos vahetusriiete ja muu vajalikuga koduukse ette minekuvalmis sättida. Muidugi jätkus sama probleem nagu varemgi: koduuksest välja sai poisi paraku ainult tugiisiku abiga. Õnneks Pärnu linna sotsiaalosakonnas probleemi mõisteti. Koolis ja õpilaskodus oli Hendrik siiski viisakas ja sõbralik ning täitis vastuvaidlematult kõiki reegleid.

Iivi kinnitab, et kaheldamatult oli Hendriku nädalakooli õppima minek õige valik, millest võitsid nad mõlemad. Iivi oma aeg, mis varem kestis poja kooli minekust kella 17-ni, kui pikapäevarühm lõpetas, pikenes nüüd esmaspäeva hommikust reede lõunani. Iivi sai võimaluse lõpetada teise kõrgharidusena loovterapeudi magistriõpingud Tallinna ülikoolis.

Kodust eemal elades iseseisvus ka Hendrik silmanähtavalt ning Iivi peab väga oluliseks seda, et nii õnnestus vähendada kodust kooli minekuga seotud „plahvatusi". See viimane on aga väga oluline, sest mida sagedamini äärmusliku käitumise episoodid toimuvad, seda tugevamalt halb käitumismuster ajju kinnistub ja seda väiksemat tõuget on vaja, et järjekordne raevuhoog vallanduks.

„Need hood olid ja on kahjuks praeguseni halvemal juhul väga pöörased," tunnistab Iivi. „Meil on olnud juhtumeid, et poiss võtab mingi raske eseme, virutab selle nõuderiiulile, tassid-taldrikud kukuvad klirisedes köögi põrandale, siis haarab ta pliidilt panni või poti, keerab selle kummuli kildudele otsa jne. Ta võib sellises agressiivsushoos pool elamist sodiks peksta. Sellises olukorras olen mina nagu lahinguväljal – iga hetk võin piltlikult öeldes kuuli saada! Minu jõud temast enam üle ei käi. Kui me kallistame, siis ulatun mina 180 cm pikale ja tugeva kehaehitusega mehehakatisele rinnuni. Minu ainus pääs on õigel ajal ta kuidagi üle kavaldada või heal juhul mõne lubadusega ära rääkida," nendib Iivi.

Märatsushood

Iivi räägib, et taolistes äärmuslikes olukordades ongi ta häda sunnil hulk kordi lõpuks kiirabisse helistanud. Kui võõrad inimesed uksest sisse astuvad, on poeg aga paugupealt hoopis teine inimene: kena, viisakas, rahulik. Meedikud lihtsalt vestlevad siis temaga pisut ning polegi tarvis tõsisemalt sekkuda.

Valdavalt õnnestubki noormees Iivi sõnul maha rahustada läbirää-

kimise teel, ainult et emal võib selgitamisele ja motiveerimisele kuluda mõnikord paar-kolm tundi, enne kui probleemne käitumine lõpeb. Teinekord võib aga raevuhoo lõpetada mingi ootamatu olukorra muutus, näiteks telefoni helin. Isegi aknast tuppa lennanud mesilane vaigistas kord märulihoo. Kahjuks ei saa mesilastega ega juhuslike helistajatega kokku leppida, et nad õigel ajal tegutseksid.

Iivi meelest oleks lahenduseks kiirreageerimisega tugiisik (sotsiaalne kiirabi), kes hädakutse korral viivitamatult kohale tuleks nagu praegu meditsiiniline kiirabi. Võõra inimese tulek iseenesest peatab sagedastel juhtudel autisti raevuhoo.

„Vaatamata kõigile neile hulludele olukordadele, mis meil kahjuks aeg-ajalt siiski ette tulid, olid nädalavahetused Porkuni perioodil nii minu kui ka Hendriku jaoks kindlasti oodatud ajad," jätkab Iivi. „Missuguse rõõmuga poiss koju saabus! Autistlik laps väljendab oma tundeid tavalapsega võrreldes hoopis vahetumalt ja pojaarmastus, millega Hendrik mind piltlikult öeldes üle kallas, kui ta koolist koju saabus, pakkus võrratuid hetki. Aga jah: kui mul ei õnnestunud mõnikord talle nädalalõpuks varem kokku lepitud tegevuskava pakkuda ehk teisisõnu: ta ei saanud oma tahtmisi teoks teha, võis meil asi taas käest minna."

Eriolukord

Tänavu märtsi lõpus sai Hendriku koolijütsipõli koroonaepideemia tõttu planeeritust kaks ja pool kuud varem läbi. Eelmisel kevadel lõpetas ta põhikooli, kuid ema taotlusel sai ühe lisa-aasta juurde, sest Iivil polnud käepärast ühtki head lahendust, mida pojaga pärast kooli lõpetamist peale hakata. Iivi sõnul tegutses Porkuni kool õnneks veel ka pärast eriolukorra algust kaks nädalat seitsme-kaheksa õpilasega, nii et vanematel, kel tõesti polnud töö tõttu võimalust last koju jätta, said puhveraja lapsehoiu korraldamiseks.

> “Hendrik saab nädalahoius teha talle meelepäraseid tegevusi: nõusid ja pesu pesta ning hoovi riisuda.

„Nüüd on õnneks eriolukord läbi ja minu arvates peaks tervishoiusüsteemi kõrval ka sotsiaalsüsteem oma järeldused tegema," räägib Iivi. „Kui mingi sotsiaalteenuse pakkumine peatatakse, siis peaks olema välja pakkuda alternatiiv. Nii päris ei saa, et paneme asutused kinni ja vaadaku iga pere ise, kuidas hakkama saab."

Iivi jätkab, et Pärnu linn tuli neile siiski väga mõistlikult appi. Eriolukorra haripunktis, kus kool oli suletud ja koos Hendrikuga poes ega külas käia ei saanud, oli tõesti linna pakutud parim lahendus saata poiss Tõstamaale tugiisiku juurde ööpäevaringsele hooldusele – selle teenuse korraldas ja rahastas paindlikult linn ise. Tegutsema harjunud poiss oleks koduseinte vahel kiiresti üle kuumenenud, seda enam, et Iivil oli vaja töötamist jätkata.

Iivi osaks jäi maksta poja toidu ja majutuskulude eest, kõik muu oli linna kulul. „Olin tegelikult esialgu süümepiinades – ikkagi saata laps peaaegu kuuks ajaks kodust ära! Aga siis mõtlesin järele ja lõpetasin muretsemise. See oli ainuvõimalik lahendus, pealegi olin täiesti kindel, et Hendrik oli Tõstamaal hästi hoitud ning ta päevad tegevust täis. Lisaks oligi see hea harjutus iseseisvaks eluks, sest täiskasvanud poeg peab ju ühel hetkel ikkagi piltlikult öeldes ema põllesabast lahti laskma," sõnab Iivi.

Kuidas edasi?

Järgmine samm oli mõelda, kuidas korraldada Hendriku elu pärast eriolukorda, kui ka kool on lõplikult läbi. Iivi pöördus sotsiaalkindlustusameti poole ja esitas nädalahoiuteenuse taotluse. Pärnus seda ei pakutud, aga õnneks oli olemas vaba teenusekoht Vändra sotsiaalkeskuses. See on küll taas umbes 50

kilomeetri kaugusel kodust, aga
renoveeritud Vändra sotsiaalk
on nädalahoiuks tõesti sobiv
Maja asub vaikses kohas, noored
vad omaette väikeses rühmak
Mõnel nädalal on neid seal
neli, mõnel ainult kaks, elatakse
ralikult ühise perena. Ja mis pea
ne, Hendrik saab seal teha talle
lepäraseid tegevusi: nõusid ja
pesta, ahjupuid tuppa tuua, hoovi
suda. Iivi ongi pojale selgitanud
käib nüüd Vändras tööl. Paljud
mesed ju käivad tänapäeval
päevast reedeni kodust kauge
tööl, isegi teises riigis.

Hendriku ja Iivi nädalavahe
kulgevad ka nüüd sarnasel moel
kooliaegsed. Igaks kodupäevaks
täpselt kokku lepitud progra
Reede õhtul käiakse esimese
na kindlas kaubanduskeskuses
Hendrik kohtub oma lemmik
mehega, kellega poiss juba
tagasi poes käies sõbraks sai.
reedel tahab Hendrik talle
mida kõike põnevat ta nädala
sul teinud on.

„Käime pojaga sageli linna
ka looduses jalutamas," jätkab
„Nüüd lähevad muuseumid

tusesaalid uuesti lahti – neiski oleme tihti nädalalõppudel käinud. Hendrik on kirglik kunsti- ja kultuurinautija. Talle meeldib kodus olles lõpmatuseni järele vaadata ETV vanu „OP-i" saateid. Imestan alati, missuguse tähelepanuga ta kuulab neid süvaintellektuaalseid arutelusid. Aga näib, et ta mõtleb saadetele omamoodi kaasa. Ta tunneb nimepidi paljusid kirjanikke ja kunstnikke ja kui mõnel kunstinäitusel on väljas mõni taies, mida on varem „OP-is" näidatud, siis ta lausa särab rõõmust."

„Vaat need ongi meie elu parimad hetked, mida me mõlemad naudime. Ja põhjus, miks ma ei tahaks Hendrikut veel täiesti ära saata ööpäevaringsesse asutusse elama. Kuni mul on veel jaksu tema elu sisukamaks ja rõõmsamaks muuta, võiks nädalahoid ollagi meie jaoks parim lahendus. Loodan väga, et ta Vändras oma töötegemise kirge ka rohkem rakendada saab, kui see kooliajal võimalik oli. Ja et meil ei tule üle elada plahvatusi sel põhjusel, et mul ei ole teda kuhugi n-ö tööle viia," loodab Iivi. ***Anne Lill***

Sündinud pesu- või nõudepesijaks

Hendriku suurim soov oleks töötada pesumasinatega või siis nõudepesijana. Paraku on senine kogemus näidanud, et päris töökohtadel kolleegid siiski nii isepäist kaastöötajat omaks ei suuda võtta.

Heiko Kruusi

Kui tänapäeval kurdavad vanemad, et isegi keskkooli lõpetanud noored ei tea sageli, mida nad elus teha tahavad, siis Hendrikul oli juba varateismelisena pilt selge: tema tahab tööle minna ja tema unistuste töö on pesu- või nõudepesu, räägib Iivi.

Juba põngerjana võis Hendrik tunde pesumasina ees istuda ja lummatult masinas keerlevat pesu silmitseda. Võimaluste piires üritas Iivi pojale lisaks kodusele pesu ja nõude pesemisele kodust väljas „tööd" leida. Kui vanaema haigeks jäi, käis Iivi nädalavahetustel pojaga Hendriku isa ja vanaema juures pesu pesemas. Nii sai Hendrik vanaema aidata ja teha meelepärast tööd. Aga elul on inimestega oma plaanid ning läks nii, et mõnekuise vahega surid Hendriku isa ja ka vanaema.

Vahepeal läks Iivil korda ühe Pärnu pesumajaga kokku leppida, et poiss saab seal teha pisut vabatahtlikku tööd, näiteks pesu masinasse panna ja pestud kraami välja võtta. Pikalt see töö küll ei kestnud, sest ruumid olid kitsad ja innustunud autisti kohalolu segas töötajaid.

Ema kui projektijuht

„Viimasel ajal olen olnud ise pojale tööampsude korraldaja. Leidsin Hendrikule koguni kaks uut pesupesemise varianti," jutustab Iivi. „Hakkasin temaga oma vanemate õdede juures pesu pesemas käima. Kusjuures see oli hämmastav, missuguse hoole ja pühendumisega ta masinast võetud pesu sirgeks silus ja kokku lappas. Siis leidsin järgmise idee: iseteeninduspesula! Võtsime aga kodust kotitäie pesu kaasa, vajadusel laenasime küla pealt natuke musta pesu juurde ja poiss oli õnne tipul. See polnud enam mingi lihtne kodune toimetamine, vaid peaaegu nagu vabrikutöö. Pesumajas on terve rivi võimsaid pesumasinaid, kalandrid, teised inimesed toimetamas."

Ka nõudepesija tööd sai Hendrik veidi proovida, jätkab Iivi. „Üks mu õdedest töötas spaas nõudepesijana ja mõnikord koolivaheajal, kui seal oli vaiksem päev, sai poiss õel abiks käia. Musti nõusid masinasse panna ja puhtaid oma kohale viia. Jällegi: millise hoolega, lausa millimeetri täpsusega Hendrik tasse-taldrikuid riiulitele ja restidele tagasi sättis!"

Nõudepesija abina võiks Hendrik ema sõnul päevapealt ametisse asuda, kui ainult sellist töökohta pakutaks. „Mõni söögikoht või hotell võiks ju vabalt tööle võtta nõudepesija abi, kes küll vaimse seisundi tõttu võib vajada juhendamist ja mõne eriolukorra juures ka rohkem abi, aga samas saaks neist lihtsamatest toimingutest vabastatud töötaja täita nõudepesu kõrval mõnd muud suuremat vaimset võimekust ja vastutust nõudvat tööülesannet," mõtiskleb Iivi.

Samas tunnistab ta, et iseseisvat töölkäijat Hendrikust muidugi ei saaks. Tähtajad, kohustused, teised töötajad – see on tema jaoks vähetähtis. Tema töötaks meelsasti siis, kui tema tahab, ja nii, kuidas parasjagu tahab. Ka Iivi peaks siis ise tööl käimisest loobuma, et poega tööle viia, sealt koju tuua ja kogu ülejäänud aja temaga kodus tegeleda. Seega on nende jaoks siiski praegu mõistlik lahendus nädalahoid.

Iivi ettepanek oleks, et sellised töötamisvõimalused käiksid puuduva töövõimega inimestel koos sotsiaalteenustega, näiteks oleks igal omavalitsusel töökeskus või pakutaks päeva- ja nädalahoiupaikades rohkem töövõimalusi. Puudega inimesed ei peaks ju tegema üksnes käsitööd, kui neid köidavad näiteks hoopis pesumasinad, nagu see on Hendriku puhul.

EELMISEL AASTAL TÖÖTAS EESTIS 933 PEREARSTI JA 1393 PEREÕDE.

IIVI KALLASTE: elu sisu ei saa olla üksnes puudega lapse emaks olemine

Puudega laste emad on minult sageli küsinud, kuidas mul on õnnestunud sotsiaalametnikega läbirääkimisi pidada ning Hendrikule ja ühtlasi mulle endale autistist poega kasvatades ellujäämiseks hädavajalikud teenused kätte saada.

Kindlasti olen ma emana keskmisest rohkem kursis seadustega ning hoolekande korraldusega. Töötasin varem patsientide ühingu juhtumikorraldajana, kus üks mu tööülesandeid oligi sotsiaalteenuste taotlemisega hätta jäänud puudega laste vanemate ja puudega täisealiste inimeste nõustamine. Meil Eestis on paraku tavapärane, et spetsialist vastab hädalise küsimusele üksnes oma mätta otsast: meie siin kahjuks teid aidata ei saa. Aga ütlemata jääb, millise ukse peale järgmiseks koputada. Kui on probleem ning inimene ei saa hakkama, tuleb järelikult lahendus leida.

Pärast Tallinna ülikooli lõpetamist töötan loovterapeudina rehabilitatsioonimeeskondades nii laste kui ka täisealistega, seegi on sisuliselt sotsiaaltöö. Aastate jooksul olen olnud mitme puuetega laste vanemate ühingu juhatuses, kaksteist aastat olen juhtinud Pärnumaa erivajadustega laste ja noorukite vanemate ühingut. Meil on oma Facebooki grupp, oma üritused, me suhtleme tihedalt ja nagu öeldakse: räägi inimestega, saad targemaks.

Nii et erialase töö ja vabatahtliku tegevuse kaudu on mul üsna hea ülevaade sellest, kuidas sotsiaalsüsteem toimib. Aga sellest veel olulisem: olen abi küsima minnes alati

Koolist ja nüüd nädalahoiust koju naasnuna külvab mehemürakast pojaraas em[a] üle lõppematute armastusavaldustega. Kui vabadel päevadel õnnestub varem koostatud ajakava täita, jäävad tihtipeale ka plahvatused olemata. Heiko Kruusi

Teenused, mida Hendrik on saanud

■ 2008. aastast tagas ja rahastas Pärnu linnavalitsus Hendrikule tugiisikuteenust 40 tundi kuus. Samast ajast käis poiss Pärnu toimetulekukoolis, kus ta oli pärast tunde ja koolivaheaegadel päevahoius.

■ 2012. aastal läks Hendrik Porkuni kooli, samal ajal jätkus tugiisikuteenus esmaspäeva hommikuti (kooli saatmine) ja vajadusel muul ajal, kui ta oli kodus. Koolis oli kõik tasuta, kuna see on riiklik kool. Lisaks rahastas Pärnu linn transporti kodu ja kooli vahel, suvevaheaegadel sai poiss riiklikku lapsehoiuteenust. Ka Porkuni kool korraldas igal suvel nädalase suvelaagri, kus oli omaosalus, mida vajaduse korral aitas tasuda linnavalitsus. Vahel korraldas ema ise projektipõhiselt mõne suvelaagri Tõstamaal tugiisiku juures.

■ Igal suvel käis Hendrik kaks korda Otepääl rehabilitatsiooniteenust kasutamas, seal viibis ta korraga neli-viis päeva.

■ Viimastel aastatel, kui tugiisikuteenust rahastati ka sotsiaalkindlustusameti kaudu, sai poiss olla vajadusel terved päevad tugiisikuga, kui ema oli tööl.

■ Eriolukorras, kus koolid olid kinni, otsustas linn, et tugiisikuteenus oleks liiga kallis ega oleks kooskõlas teenuse põhimõttega, ning seega korraldati koostöös teenuseid pakkuva mittetulundusühinguga paindlikult ööpäevaringne hooldusteenus, kus klient ise maksis toidu ja majutuse ning linn hooldamise eest.

■ Praegu on Hendrik sotsiaalkindlustusameti rahastatud nädalahoius Vändra sotsiaalkeskuses (osa kulust tasub linn), samal ajal kehtib ka tugiisikuteenuse leping Pärnu linnaga, nii et esmaspäeviti käib Hendrikut teele saatmas tugiisik, sest muidu ta jälle kodust välja ei läheks.

■ Juunist alates käivitus ka uus transporditeenus, millega katsetatakse Pärnu maakonnas sotsiaaltranspordi ühist korraldust. Helistad ja saadki takso. Pärnust Vändrasse maksab see näiteks 4 eurot.

väga täpselt teadnud, mida ja miks mul vaja on.

Tehke endale selgeks, mida vajate

See ei tähenda niivõrd seaduste ja teenuste tundmist, vaid eelkõige oma probleemide läbimõtlemist. Mis minu elus on puudega lapse eest hoolitsemisel ja vanemakohustusi täites need kitsaskohad, kus hätta jään ja kõrvalabita kõrbeksin? Milles täpselt ja mis mahus ma abi vajaksin? Need küsimused on tähtis igal vanemal enne abi küsima minekut põhjalikult läbi mõelda. Sotsiaaltöötajad tavaliselt tunnevad seadusandlust ja kui lapsevanem oskab oma probleeme täpselt kirjeldada, suudab ametnik välja pakkuda, millised teenused oleksid abiks.

Muidugi ei leppinud ma kunagi vastusega, et kahjuks ei saa aidata. Küsisin alati vastu, kuidas me siis asja lahendame, kellega koostööd teeme, kuidas abi edasi otsime? Mul polnud ka kuhugi taganeda, sest kasvatasin Hendrikut üksi ja olin oma probleemidega nurka surutud. Mul ei olnud võimalik järele anda, sest minu hädaolukorrad olid nii suured. Ainumõeldav variant oli, et jagan poja kasvatamise ja hooldamise koormust teenuste süsteemiga. Ma ei saanud üksinda hakkama, see võinuks ühel hetkel lõppeda katastroofiga.

Toon näiteks uuesti olukorra, kus Hendrikul tekkis tõrge hommikul kodust kooli minna. Mul oli iga hinna eest vaja talle leida nädalakool. Kui ma poleks seda leidnud, oleks poisile võib-olla pakutud koduõppele jäämist. Aga mis oleks sellele järgnenud? Oleksin pidanud loobuma tööst, aga mis raha eest me siis oleksime elanud? Oleksime nälga jäänud! Selline variant ei tulnud mulle isegi mõttesse.

Teiseks, oma autistliku omapära tõttu Hendrik lihtsalt ei õpi kodus. Tema õppimine oleks soiku jäänud ja lastekaitsel olnuks seaduse järgi õigus mind kohtusse kaevata, sest vanemana ei oleks ma suutnud kindlustada oma lapse koolikohustuse täitmist. Nii et nui neljaks, ma pidin leidma pojale õppeasutuse, kus ta viibib esmaspäevast reedeni.

Ärge leppige pooliku teenusega

Järgmine hädavajalik abi oli tugiisikuteenus esmaspäeva hommikuti, et poiss takso peale saada. Olen tänulik Pärnu linnale, et ma sain need eluliselt vältimatud teenused ja Hendrik sai oma koolitee läbi käia.

Leian, et puudega laste vanemad on abi küsides sageli liiga tagasihoidlikud. Ametniku eitava vastuse peale lihtsalt öeldakse: mis teha, eks me siis katsume kuidagi hakkama saada. Eriti puudutab see natuke vanemaid isasid-emasid, kelle lapsed on juba täiskasvanueas. Neist võib mõnes mõttes aru saada, sest nad on last kasvatades rohkesti tõukamist ja lükkamist kogenud, omal ajal polnud erivajadustega laste lasteaedu ega koolegi. Teine pool asjast võib olla, et lapse erivajadus polegi vanemale nii viimseni koormav ja olgu või pingutuste hinnaga, aga kuidagimoodi ikkagi veetakse välja.

Siiski ei tohiks iseenda ja oma puudega lapse võimaluste eest seistes kergekäeliselt alla anda. Mulle tundub, et meie hoolekanne laseb ka liugu liiga tagasihoidlike vanemate turjal. Vanematel tuleb küsida teenuseid ning kui need on eraldatud, siis teenused ka määratud mahus kätte nõuda, mitte leppida poolikute lahendustega.

Leian, et hoolduskoormuse jagamine lapsevanema ja hoolekandesüsteemi vahel on täiesti normaalne ja hädavajalik nii lapse kui ka vanema jaoks. Emana olen püüdnud Hendrikule pakkuda parimat, aga mu enda elu sisu ei saa olla üksnes puudega lapse emaks olemine. Ma ei saa selle nimel enda elu käest anda. Minu elu on omaette väärtus. Soovin end erialaselt teostada, teiste inimestega suhelda ja lihtsalt kõigi oma meeltega maailma nautida.

Iivi Kallaste

Hoolimata vähestest teadmistest tehakse neid asju ikkagi ja siis juba nii, nagu osatakse

Kairi Kuur (pildil) on õppinud miljööterapeudiks Norras, töötanud seal aastaid vaimupuudega inimestega ning on praegu MTÜ-s Virumaa Tugiteenused ametis tegevusterapeudina. Eestis on ta märganud, et sotsiaalasutuste töötajatel on sageli teemaks klientide seksuaalsusega seonduv ning see tekitab kimbatust. Sellest lähtudes otsustas ta kerge ja mõõduka vaimupuudega inimeste seksuaalteadmisi kaardistada. Järgnevalt tutvustab ta tulemusi.

■ Loe Kairi Kuuri kolmeosalist artiklisarja „Seksuaalsus ja vaimupuue" ka 2016. aasta mai, juuni ja septembri Puutepunktidest.

■ Ajakirjad leiad ka veebist: **puutepunkt.ee/ajakiri2016.html**

Maailma terviseorganisatsiooni andmetel hõlmab seksuaalsus palju rohkemat kui seksuaalvahekorda. Seksuaalsuses sisaldub energia, mis paneb meid otsima armastust, kontakti, soojust ja lähedust. See väljendub meie tunnetes, selles, kuidas me end liigutame, kuidas me teisi puudutame ja kuidas me tahame, et teised meid puudutavad. Seksuaalsus mõjutab meie mõtteid, tundeid, tegevusi ja meie suhtlemist teistega. Seksuaalsus on üks osa igast inimesest.

Seksuaalsus hoolekandeasutustes on jätkuvalt teema, millest nende töötajatel on raske rääkida vaimupuudega inimestega. Vaimupuudega inimesi alahinnatakse tihti, neid peetakse lasteks ning paljudel on raske uskuda, et seksuaalsus on ka nende jaoks üks oluline elu osa nagu kõigil teistel.

Hoolekandeasutuste klientidel on tegelikult palju küsimusi ja mõtteid, aga neil on raske leida vastuseid seksuaalsust puudutavatele küsimustele ja tihti on neile vaja asju selgitada. Kui tavanoored õpivad seksi kohta sõprade käest, filmidest jne ning neil on võimalus ja vabadus ka läbiproovimise ja katsetamise kogemusi saada, siis vaimupuudega inimestel on tavaliselt vähem sõpru, nende ümber on rohkem piiranguid ja reegleid ning seetõttu on neil ka vähem võimalusi ja oskusi proovida ja kogeda. Nad vajavad nende teemade käsitlemist oma arusaamisvõimest lähtudes ning selle juures on tähtsal kohal toetamine, austav ja avatud suhtumine ja juhendamine nii töötajate kui ka lähedaste poolt.

Seksuaalsusest ja sellega seonduvast rääkimine aitab vaimupuudega inimestel paremini aru saada oma kehast ja identiteedist ning arendada positiivset ja loomulikku seksuaalelu, samal ajal aga ennetada seksuaalset ärakasutamist ja soovimatuid rasedusi.

40 inimest kolmest asutusest

Saamaks teada, kui palju teadmisi on kerge ja mõõduka vaimupuudega inimestel seksuaalsuse valdkonnas, viisin läbi seksuaalteadmiste testi, mis on välja töötatud koostöös Norra kolleegidega. Testi eesmärk on välja selgitada teemad, millega tuleks rohkem tegeleda ja millest hoolekandeasutuste töötajad peaksid hoolealustega rääkima. Samuti annab test ülevaate, kas üldse ja milline on erinevus meeste ja naiste, vanusegruppide ja hoolekandeasutuste vahel.

Testi viisime läbi kolmes vaimupuudega inimeste asutuses, millest üks oli päevakeskus ja ülejäänud kaks kogukonnas elamise teenusekohad. Kaardistuses osalenud inimesed olid üsna iseseisvad, kerge või mõõ-

Norra terapeutide igapäevatöös kasutatav test kerge ja mõõduka vaimupuudega täiskasvanute seksuaalteadmiste kaardistamiseks koosneb piltidest, mille põhjal elulisi teemasid arutatakse. Testi peaks soovitatavalt läbi viima keegi väljaspoolt oma asutust, sest siis on kliendid vabamad rääkima. Kairi kogemus oli, et rääkida tahetakse neil teemadel väga.

duka vaimupuudega. Testist võttis osa 40 inimest vanuses 21–67 aastat. Pärast testi tegemist võisid nad osaleda seminaril, kus kõik teemad uuesti läbi vaadati. Iga testi ja seminari läbinu sai tunnistuse.

Seksuaalteadmiste test hõlmas mitmesuguseid valdkondi, nagu hügieen, keha ja kehaosad, seks, raseduse ennetamine, tunded ja seksuaalne ärakasutamine. Toon siin väikese ülevaate vastustest ja üldistest tulemustest. Näited on originaaltekstiga ning vastajate sõnu ei ole korrigeeritud.

Keha, kehaosad ja kehaline areng

Enamik testis osalenuid teadis kehaosi ja oskas neid ka pildi peal näidata. Mehe ja naise suguelundid kui terminid olid paljudele siiski võõrad ning kui neid oli vaja pildil näidata, vastasid mitmed, et ei tea, mis need on. Vaimupuudega inimeste seas kasutatakse jätkuvalt sõnu „noku", „pissu", „tussu", „tissid" jne.

Kehaosade ülesandeid osati nimetada valikuliselt. Paljudele meestele oli raske küsimus, milleks kasutatakse naiste rindu. Vastusena pakuti, et neid ei tohi näppida, need on katsumiseks või masseerimiseks või rinnahoidja kandmiseks. Enamik vastanutest teadis, miks kasutatakse silmi, kõrvu, jalgu ja käsi.

Küsimusele, millal saadakse täiskasvanuks, vastati väga erinevalt. Näiteks pakuti välja, et täiskasvanuks saadakse 4-aastaselt, 30-aastaselt või ka üle 80-aastaselt, siis, kui kool on läbi või kui tuleb sünnipäev, või kui saab oma eluga ise toime tulla, poes ja tööl käia. Samuti leiti, et täiskasvanud ei joo ega tarvita alkoholi ning see on teema alles siis, kui on aeg ülikooli minna. Täiskasvanuks saamist iseloomustati ka sellega, et siis tekib häälemurre ja kasvatakse pikemaks, samuti kui varbad muutuvad suuremaks ja naistel läheb tutt ilusamaks.

Tunded

Enamik vastanutest oskas eristada piltide peal rõõmsat, kurba ja tigedat nägu. Küsimusele, kuidas aga ära tunda, kui keegi on kurb, ja mida siis teha, vastati näiteks, et tuleb töötajate poole pöörduda, sest nemad teavad, mida teha. Vastati ka, et kurbus väljendub siis, kui igatsetakse armastuse järele või siis hoopis, et oma poissi tagasi saada.

Ühe vastanu sõnul saab ta aru, et keegi on kurb, selle järgi, et ta istub omaette, räägib kure häälega ja ei taha isegi telefoni vaadata. Tema sõnul tuleb siis ta jutt ära kuulata ja aidata tal telefoni otsida. Enamik aga teadis, et kurba kaaslast on

võimalik lohutada, kallistada, temaga rääkida või õue jalutama minna. Mõne arvates aga pole midagi teha, kui keegi on kurb.

Seks ja seksuaalne ärakasutamine

Enamik vastanutest teadis, mis on seksuaalvahekord, ja oskas seda pildi pealt näidata. Seksimiseks peetakse mõnede vastanute arvates ka suudlemist ja ühes voodis magamist. Enese rahuldamiseks pakuti lisaks õigetele vastustele teleri vaatamist ja tualetis käimist. Vastanute jaoks oli ainumõeldav, et omavahel seksivad mees ja naine, samast soost partnereid ei aktsepteerinud neist keegi. Mõned arvasid, et on võimalik ka ema ja poja või väga vanade meeste ja noorte naiste seksuaalsuhe.

Paljude jaoks valmistas raskusi kallima ja sõbra vahel vahe tegemine. Sõbraks peeti reisijat ja bussijuhti, ostjat ja müüjat. Enamik vastanuid teadis, kuidas on sobilik sõpra puudutada, aga oli ka arvamusi, et rindadest katsumine ja tagumikust näpistamine on normaalne.

Paljude küsitletute seas tekitas segadust see, kes peab nõus olema, kui soovitakse astuda seksuaalvahekorda. Enamik arvas, et mees otsustab selle üle, pakuti ka vanemaid, tugiisikut, arsti ja töötajaid kui loaandjaid.

Tihti ei ole vaimupuudega noortel mitte kellegagi rääkida olukordadest, kuhu nad on sattunud ning kui neile on tehtud midagi, mis neile ei meeldi. Paljude vastustest tuleb välja, et nad ongi jätnud asjad ainult enda teada. Mõned vastanud nimetasid, et julgevad sellistest asjadest rääkida tugiisiku, töötajate, ema, kallima või advokaadiga.

Seksuaalne väärkohtlemine oli paljudele mittemõistetav, nad vastasid, et ei tea, mis see on, või pole kunagi sellest kuulnud. Mõned pakkusid selliseid vastuseid nagu vägistamine, ära tapmine, teisele liiga tegemine ilma kummita, raha eest ära kasutamine, raha varastamine, pahanduse tegemine, vägisi mehe suguelundi suhu võtmine või mehele allumine, pedofiilia, piinamine.

Hügieen

Enamik vastanutest teadis, miks on vaja end pesta ja milleks on tarvis riideid vahetada. Oli ka vastuseid, et pesemine on vajalik, sest mees ei taha haisvat naist, ning kui enda eest ei hoolitseta, siis saadetakse teisele teenusele.

Samuti vastati, et puhtus on tähtis, et ei saaks haigusi vahekorras olles, et seened selga ei kasvaks, et keha hapuks ei läheks ning et nahk saaks hingata. Millal käsi pesta ja milliseid kehaosasid tuleb igapäevaselt pesta, sellest olid vastanud teadlikud.

Raseduse ennetamine

Naised olid teadlikumad, mida peab kasutama, et rasedust ennetada. Mõnedki mehed vastasid, et piisab hügieenisidemete kasutamisest, et naine ei rasestuks. Enamik naisi teadis, et peab kasutama tablette või süstalt. Paljudest vastustest tuleb välja, et rasestuda võib nii seksimise kui ka kallistamise ajal.

Kuigi testis osalenud Eesti sotsiaalasutuste klientide (seksuaal)teadmised olid väga puudulikud, oli paljudel kogemusi ja seda oli tehtud isegi kommikoti eest.

Seksuaalteadmiste hankimine

Meeste hulgas tuli esile, et nad ei tahtnud vastata sellele, kust nad oma teadmisi saavad. Mõned ütlesid, et neid see teema üldse ei huvita, nemad kardavad seda seksivärki ja kui sellest rääkida, võib vangi minna. Osa ammutab teadmisi mängufilmist, kus musitatakse, mõned vastanutest nimetasid ka, et saavad teadmisi internetist, pornofilmidest ja pornomängudest.

Osa naisi vastas, et saab rohkem infot meeste, tugiisiku või sotsiaalasutuse personali käest ja naistearsti juures käies. Mõne vastanu arvates saab teadmisi seksist, kui helistada seksipoodi või kui see ära proovida. Üks vastanutest arvas, et seksiasjad on politsei ära keelanud. Seksiteadmisi saadakse ka telerist, raadiost, raamatukogust ja vennaga rääkides.

Mida järeldada?

Neid näiteid kokku võttes võib öelda, et hoolekandeasutuste kliendid vajavad rohkem teadmisi, kursusi ja koolitusi seksuaalsuse ja sellega seonduva valdkonnas. Kogu kaardistamine ja seminarid näitasid, et klientide huvi on tegelikult väga suur. Nad on põnevil, et võib ükskõik vabalt rääkida niisugustel teemadel, millest keegi tavaliselt nendega rääkida ei taha.

Vastanutega individuaalselt suheldes tuli aga välja, et hoolimata vähestest teadmistest tehakse neid asju ikkagi ja siis juba nii, nagu osatakse. Seksitakse salaja kinniste uste taga, nii nagu osatakse, ja lastakse ka end ära kasutada kommikoti eest.

Seksuaalteadmiste kaardistamine ja vestlused osalenutega näitasid, et selline kaardistamine ja vestlused oleksid hädavajalikud igas hoolekandeasutuses. ***Kairi Kuur,*** tegevusterapeut

Vaimupuue ja seksuaalteadmised

Toimetuse küsimustele kaardistamise kohta vastab Kairi Kuur.

Miks sa otsustasid omal algatusel Eestis sellise testi läbi viia?

Olen saanud hariduse Oslo kõrgkoolis ning töötanud nii Norra kui ka Eesti tervishoiu- ja sotsiaalhoolekandeasutustes. Kuna ma puutun igapäevases töös kokku vaimupuudega inimeste ning nendega töötavate inimestega, siis tean, et asutustes on tihti aktuaalseks teemaks seksuaalsus, seks ja kõik sellega seonduv. Ning sageli on tegu just probleemse poolega: keegi tegi kellegagi midagi või üks ütles teisele midagi.

Sellest lähtudes soovisingi kerge ja mõõduka vaimupuudega inimeste seksuaalteadmisi kaardistada. Kuna olen aastaid Norras elanud ja töötanud, siis sain Norra kolleegidelt loa nende igapäevatöös kasutatav test eesti keelde tõlkida ja seda siin kasutada. Norras on seda testi tehtud juba paarkümmend aastat ning selle kasutamine ja tulemused on aidanud sotsiaalasutustes töötaval personalil lahendada või ära hoida mitmeidki probleemseid olukordi.

Vaimupuue on lai mõiste, aga kes on täpsemalt selle kaardistamise sihtgrupp?

Need kolm asutust, kus ma seksuaalteadmiste testi läbi viisin, olid päevakeskus, kus enamik kliente käib kodust ja elab ülejäänud aja koos vanematega, ning teised kaks asutust sellised, kus vaimupuudega inimesed elavad ööpäev ringi, aga personal on kohapeal päevasel ajal kella 8–18.

Kõik kaardistatud olid seega tegelikult üsna iseseisvad inimesed, kerge või väga mõõduka vaimupuudega. Enamik neist käib jõukohasel tööl, kas siis kaitstud tööl või ka päris iseseisvalt näiteks abitöölisena. Üks testi eeldustest oligi, et inimene saab enamjagu aru, mida temalt küsitakse, ning suudab vastata vastavalt oma teadmistele ja kogemustele, mis ta on elu jooksul omandanud.

> „Klientidel peaks olema keegi, kellega on võimalik neil teemadel individuaalselt ja grupis vestelda.

> „Teadmiste jagamine ja jõukohasel tasemel selgitamine võib ära hoida nii mõnegi „põlengu".

Koostöö nende kolme asutusega toimis nii, et töötajad valisid sobivad osalejad välja ja nood andsid osalemiseks nõusoleku – kas siis oli neil endal allkirjaõigus või andsid eestkostjad allkirja, et nad on saanud aru, millega on tegu ja on nõus vastama antud teemal küsimustele. Kedagi vastumeelselt projekti ei kaasatud.

Kaardistuses osalenud võisid pärast testi tegemist ja tulemuste selgumist osaleda seminaril, kus kõik teemad üksipulgi lahti võeti. Tuleb tunnistada, et seminar oli väga edukas ja meeldis osalenutele väga. Eriti see, et keegi rääkis seal nendega elulistel teemadel, mis tavaliselt on n-ö keelatud ning millest keegi ei räägi.

Mis on kaardistamisest kasu? Kas sellele peaks järgnema töötajate koolitamine?

Kaardistamine aitab saada hea ülevaate, millised on klientide teadmised nendes valdkondades. See võiks olla personalile abiks, millistest teemadest tuleb klientidega rohkem rääkida ja kellega rohkem tegeleda.

Kuna testi küsimustele vastates avaldati paljugi oma arvamust ning näidati piltide abil oma teadmisi, siis oleks väga hea, kui sellist kaardistamist tuleks tegema keegi väljaspoolt maja. Kliendid on siis julgemad rääkima ja olukord on neutraalsem.

Kui rääkida veel töötajate koolitamisest, siis tihti neid küll koolitatakse, aga see ei kandu edasi klientidele. Mis puudutab seksuaalsust, seksi jne, siis kogu selle testi ja ka hiljem seminari läbiviimine näitas, et otsene kontakt, kus kliendid saavad vabalt rääkida, küsida jne, on tulemuslikum kui see, et personal on koolitatud, aga klientidega nendel teemadel ikkagi ei räägita. Minu mõte ongi see, et klientidel peaks olema otsene kontakt kellegagi, kes viib teatud aja tagant läbi kaardistamisi või seminare/vestlusi ning neil on võimalik seksuaalsuse teemadel individuaalselt ja grupis vestelda.

Tihti on nii, et abi otsitakse alles siis, kui kedagi on tõsiselt ära kasutatud, keegi on rasedaks jäänud või midagi sarnast. Ennetamine ja teadmiste jagamine ning jõukohasel tasemel selgitamine võib ära hoida nii mõnegi „põlengu". *Küsinud Tiina Kangro*

ISSN 2228-1312
SAAJA AADRESS:

Viimsi Raamatukogu
Kesk tee 1 Haabneeme Viimsi vald
74001 Harjumaa
Perioodika 01

Põnev on vahel lugeda ka seda, mida arvu puudega inimesed ja omastehooldajad võimalikkusest aastaid tagasi, ning võrrel seda meie praeguste murede ja rõõmudega. Kas edasiminekud on tunda või tammume paigal?

Kõik 9 aasta Puutepunktid asuvad ka sinu arvutis ja mobiiltelefonis

Paberajakirjad leiad raamatukogudest, puudega inimeste ühingutest, haiglatest, perearstikeskustest ja rehabilitatsiooniasutustest, paljudest lasteaedades, koolidest, hooldekodudest, kutse- ja kõrgkoolidest, valla- ja linnavalitsustest, töötukassa ja sotsiaalkindlustusameti osakondadest, Inkotubadest jne.

KUI AJAKIRI SIND KÕNETAB, saad toetada selle jätkumist:

MTÜ Puutepunktid
arveldusarve EE452200221053907379

MTÜ Puutepunktid on riiklikus tulumaksusoodustusega mittetulundusühingute ja sihtasutuste nimekirjas.

Seda ajakirja toetasite teie!

Eelmisel kuul toetasite ajakirja teie: Elle Reinike, Imbi Suun, Ande Etti, Minija Pääslane, Jane Mõtsar, Julia Abiševa, Tiina Tähis, Jannu Holsting, Heli Tenslind, Udo Mölder, Tiina Rühka, Chris-Helin Loik, Ulvi Mellis, Karmo Kuri, Heli Torm, Anne-Mari Rebane, Küllike Niinemägi, Evelin Peda, Mari Peets, Heldi Käär, Ursi Joost, Õnnela Metsaorg, Liisbet Seepter, Raili Veskilt, Lilia Tihane, Karolina Antons, Ülle Väina, Maria Praats, Virge Baar, Ly Mäemurd, Kristel Jõksi, Malle Arnek, Maarja Helimets, Kaja Linder, Merike Toomet, Larissa Jarada Svjatoslava Legitševa, Ruth Maal, Küllike Lain, Piret Valvik, Ere Tõtt, Erge Reimand, Siiri Klasberg, Sigrid Kristin, Tarmo Leheste, Kreet Ojamets, Maris Luik, Lea Kallas, Merle Lints, MTÜ SK Meduus ja MTÜ Männirahu Mõttemaja. Lisaks toetasid Puutepunkte veel kaks inimest, suunates annetuseks oma eelmise aasta tulumaksutagastuse, ja kolm igakuist püsiannetajat, kes soovivad jääda anonüümseks. Teie toetusest laekus Puutepunktide eelarvesse 536 eurot, mille eest oleme kõigile teile väga tänulikud!

Ajakirja väljaandmist toetavad ka

Tartu Ülikooli Kliinikumi Lastefond www.lastefond.ee

Eesti Hooldajate Liit

Sotsiaalministeerium